

**DOCUMENTE NOI PRIVIND FAMILIA MARELUI LOGOFĂȚ ȘI
CAVALER ANASTASIE BAȘOTĂ**
**NOUVEAUX DOCUMENTS SUR LA FAMILLE DU LOGOTHÈTE
ANASTASIE BACHOTA**

Cătălina Opaschi*

Abstract

In the Archives of Bucharest National Library we found several letters which unveil us information about Mathilda Cantacouzin, granddaughter of Moldavia's logothète (something similar to Minister of Justice), Anastasie Bashota.

Mathilda was the daughter of Helene - the only child of Bashota - and prince of Basarabia, George Cantacouzin. Their marriage was a disastrous one because the prince, a passionate gambler, lost almost the entire family's fortune.

Mathilda's letters written from a private boarding school in Dresda, his uncle's letters, the prince Rudolph Cantacouzin, and the letters of Miss Edlinger, the boarding school headmaster reveals us the desperate situation of the young girl. In the last nine years she was forced to change schools because her mother couldn't afford to pay the taxes. Besides all this she had no news from home.

These letters brings us information about the famous will of Anastasie Bashota which kept the law reports and society's attention in the middle of XIX-th century.

Key words: Mathilda Cantacouzin, logothète Anastasie Bashota, the will of Anastasie Bashota, George Cantacouzin

În istoria celei de-a doua jumătăți a veacului al XIX-lea, numele marelui logofăt și cavalier Anastasie Bașotă (1798-1869) a reținut atenția societății moldovene ani în șir, din varii motive. Fiul fostului consilier colegial și mareșal al nobilimii din Basarabia, Ioan Bașotă (1762-1846), a preferat slujbelor oficiale și strălucirii saloanelor, traiul modest și sporirea averii lăsate de înaintași. Se stabilise la Pomârla, moșia părintească, pe care o administra cu mână forte încă de la vârsta de 17 ani. Deși îi erau recunoscute cinstea și punctualitatea exemplare în afaceri, în aceeași măsură era vestit pentru avariția și spiritul despotic, ca și pentru, paradoxal, aplecarea spre acte de binefacere dezinteresate, sub semnul pioșeniei creștinești.

* Muzeograf, Secția Numismatică - Tezaur, M.N.I.R.

Deși nu era un om instruit, având doar o educație minimă, munca neobosită, tranzacțiile inspirate, chibzuința și talentul în afaceri i-au sporit substanțial averea, ajungând unul dintre cei mai bogați boieri din Moldova.

Dacă în plan material Anastasie Bașotă se putea considera un om deplin împlinit, nu putem spune același lucru despre viața lui de familie. El se căsătorise, prin anul 1826-1827 cu Ruxandra, fiica lui Grigore Balș și a Anei Mavrocordat, primind o frumoasă zestre în pământ, bani și bijuterii. Gh. Ghibănescu bănuia că această căsătorie îi adusese mirelui destule avantaje, fiind „înlesnit la rădicarea grabnică a treptelor boierilor”¹. Este adevărat că, după căsătorie, în 1828, caimacanul Ștefan Vogoride îi acordase rangul de hatman dar „[...] hatman rămase Anastasie Bașotă vreme de peste treizeci de ani, departe de curtea dușmănitului de ruși Ion Sandu Sturza, care nici el nu vedea cu ochi buni pe fiul cinovnicului și mareșalului Bașotă de la Chișinău, și departe, mai apoi, de curtea lui Mihail Sturza”². Titlul de mare logofăt l-a primit abia în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1849-1853; 1854-1856).

În ciuda bogăției sale și a faptului că soția sa, descendentă a uneia din cele mai mari familii ale Moldovei, adusese o zestre îndestulată, logofătul o constrângea la o existență meschină, rezervându-i o sumă necorespunzătoare rangului pentru cheltuielile obișnuite, neinformând-o în nici un fel despre modul în care îi administra averea. Dincolo de aceste neajunsuri și de faptul că era ignorată de soțul ei, cele două fetițe născute în 1827 - Elena³ și în 1835 - Sofia, îi fuseseră luate de soț, la numai câteva zile după naștere și duse să fie crescute de părinții săi, fără a fi consultată, în conacul-citadelă de la Pomârla. Într-un timp relativ scurt, relațiile dintre soți s-au deteriorat, agravate de atitudinea despotică a hatmanului Anastasie. În această situație, Ruxandra Balș nu vedea altă rezolvare decât despărțirea de soțul ei.

La sfatul rudei sale, postelnicul Iorgu Ghica, și a unchiului ei, hatmanul Costache Balș, Ruxandra și-a amanetat bijuteriile și a împrumutat o mie de galbeni, fără a-și anunța soțul. Apoi, în 3 octombrie 1836, a adresat o jalbă mitropolitului Moldovei Veniamin, în care cerea despărțirea. În sprijinul cererii sale aducea argumente serioase: „Acum alerg cu mâinile întinse și ceiu agiutoriu și scăpare din valurile ci mă îngrozăsc și cu pierzarea sufletească și cu prăpădirea materialnică. Deși s-au strădănit suitorii miei a-m lăsa o stare încredințată pentru înlesnirea pitrecirii vieții mele, au fost în zadar [...] Locuința mé [...] de nouă ani trecuți este ca acé a paserilor viețuitoare în întuneric [...] strâmtorată în două odăi în care o slugă ceva mai de frunte n-ar putea lăcui. Casa mea de îndelungată vremi nu cunoaște îndestularea hrăni, încât ca o nenorocită mă văzu cu rușâne stăruitoare la

¹ Gh. Ghibănescu, *Bașoteștii și Pomârla. Studiu genealogic și istoric*, Iași, 1929, p. 33.

² M. D. Sturza (coordonator), *Marele logofăt și cavaler Anastasie Bașotă*, în *Familii boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică genealogică și biografică*, București, 2004, p. 384.

³ ASI, *Stare civilă Iași. Morți*, nr. 1716/1883 - certificatul ei de deces arăta vârsta de 56 ani, apud M-R. Ungureanu, *Însemnări de taină pentru câteva genealogii moldovenești*, AG, II (VII), 1995, p. 34.

mesăli altora, lipsită de toate acele îndămânări, întru care și rangul neamului, și împregiurările stării ar fi de cuviință a mă vidé. Martură-i privirea obștei pentru toate acestea. [...] O dișanțată îndărăpnicie a sa l-au rătăcit întru pidosnică hotărâre. De cinci ani trecuți, sângur de la sâni s-au osăbit de culcușul meu. Nu socotesc de trebuință a vă încrețalui auzul cu povestirea pricinii ce l-au îndemnat la o asămine și nelegiuită, și puțân cunoscută pravililor bunii cuviinți faptă. [...] eu astăzi nu mă cunosc decât [...] un lucru de negoți, adică că duml. hatmanul Anastasachi Bașotă păzăști numile de soțul meu pentru ca să tragă numai folosurile averii mele. [...] nevăzând [...] nici o vinovățare din partea mea [...] ci [...] doi ani trecuți fiind de când însuți mă sâlnicește a mă disface prin jărtvire de o parte din averea mea, precum sânt de față hârtii și marturi vrednici de credință, îndestulă iarăși dovadă că duml. esti râvnitori stării meli, iar nu buneî împreună viețuiri”⁴.

Aflând de amanetarea bijuteriilor și, desigur, de jalba Ruxandrei, în 20 februarie 1837, Anastasie Bașotă trimite și el o jalbă Mitropolitului, în care cere despărțirea, invocând „îndărăpnicia” soției. Din cele scrise de hatman deducem că relațiile dintre soți erau de multă vreme compromise și mitropolitul mai intervenise pentru împăcarea lor: „[...] șăpti luni au trecut din șasă [...] și văzându însă că, după anaforoa Sfinții Voastre, nici la mănăstire nu s-au trimis, nici cu pocăință s-au arătat, ci mai vârtos prăvindu că dumei. după douăsprezăci mii lei ci-i dau pi tot anul pentru mărunta sa cheltuială, au cercat acum în urmă a să împrumuta cu una mie galbini, puindu amanet însuș giuvaerurili zăstreî sali, precum să cuprindi în zăpisul ce gătisă pentru încredințarea cu iscăliturili dumsali boierilor postc. Iorgu Ghica și a moșului său hatm. Costachi Balș, supt cuvânt că sî nevoești a-i întrebuința spre dislegarea căsătoriei noastre, cari înscrișu din întâmplari au agiuns în mânăli meli, să-l păstreș ca unu document netăgădui a rălilor dumsali cătră mini plecări. [...] să binivroiși a slobozi cartea noastră de despărțanii și să depozitarisășu și zăstre ei, undi să va gășî de cuviință, căci la mijlocu sânt și copii, mai ales parti femeiască și necuviințat va fi a să prăpădi starea dumei. cu desfrânata viață ce păstrează [...] Viețuirea ei cu mini este cu neputință, îndărăpnicia ei tot sporești și Sfânta Biserică, încredințându-să de vinovățâli și nesupunerea ei [...] mă rogu [...] ca să mă izbăvească de această mucenicii, ce în toate zîlili le tragu, dispărțindu-mă bisăricești spre împăcarea altor mai mari neîncuviințări și spre sufleteasca mântuirii a amânduroru părțilo”⁵.

Din jalba hatmanului nu reiese decât că soția sa era îndărăpnică și nesupusă tiranicelor sale apucături, cel mai mare păcat fiind că nu se mulțumea cu „leafa” de soție umilă pe care i-o rezervase, ca nu-ți „jărtvea” o parte din averea de zestre și mai ales că îndrăznise să-și amaneteze propriile bijuterii pentru a face rost de bani pentru despărțire. Mai înțelegem că, în urma altor plângeri ale sale la mitropolit, hatmanul ceruse - ca un stăpân medieval - să fie trimisă la canon într-o mănăstire,

⁴ *Ibidem*, pp. 30-31.

⁵ *Ibidem* pp. 28-29.

unde probabil ar fi trebuit să se pocăiască și să mediteze, în post și rugăciune, la supuțenia smerită pe care i-o datora. Anafora din 1836, amintită de hatman în jalba sa, fusese probabil sugerată de el Dicasteriei, Ruxandra urmând a fi trimisă la mănăstirea Văratice „nu pentru canonisire, ci doar ca s-o îngrozească” pentru „răceala din dragoste”⁶. Nu e de mirare că nefericita se „îndărăpnică” a să „dezghina” de o asemenea pricopseală!

În orice caz, preotul care cercetase cazul a decis despărțirea, în 17 martie 1837, iar zestrea Ruxandrei urma să fie pusă sub o epitropie și folosită pentru întreținerea ei și a celor două fiice. După cum arătam mai sus, fiicele îi fuseseră luate de mici, de către hatman, pentru a fi crescute de părinții lui, apoi au fost trimise în pensionul doamnei Domaizel, la Cernăuți. Aici au rămas până în 1840, când Elena este trimisă în Germania. În anul 1849, mezina, Sofia, a murit înecându-se la Pomârla și Elena va rămâne unica moștenitoare a bogatului hatman.

Relația lui Anastasie Bașotă cu fiica sa Elena - care a dat naștere mai târziu la multe discuții și la un proces care a durat peste un sfert de veac - a fost inițial firească, cea dintre un copil și un părinte. Relațiile lor s-au deteriorat serios după căsătoria Elenei cu cneazul Gheorghe Cantacuzino, în aprilie 1846.

Deși s-a afirmat că Elena se căsătorise fără binecuvântarea tatălui ei, hatmanul aprobase căsătoria. Dovadă că nașii au fost bunicii Elenei, Ioan și Elena Bașotă, iar zestrea dată de hatman s-a ridicat la peste 33.666 de galbeni și moșii în Basarabia, unde locuia mirele. Gheorghe Cantacuzino („Jorj”) era al treilea fiu al colonelului rus Gheorghe Cantacuzino și al Elenei Gorceakov, fiica prințului Mihail Gorceakov⁷, familie care dăduse un domnitor Moldovei și doi domnitori Valahiei, care se revendica din spița împăraților bizantini, stirpe care nu putea să nu flateze orgoliul hatmanului. Soțul Elenei fusese mareșalul nobilimii din Basarabia și guvernator civil. Așa că nunta s-a făcut la Botoșani în biserica Uspeniei, oficiată de protoiereul ținutului⁸.

Din nefericire nimeni nu putea bănui înrâurirea nefastă pe care proaspătul ginere urma să o aibe în viitor asupra deteriorării, până la rupere, a relațiilor hatmanului Bașotă cu fiica sa. Obișnuit cu un *train de vie* în stil rusesc, cneazul s-a dovedit a fi un neobosit risipitor al averii sale și al zestrei Elenei. Situația era de neacceptat pentru avarul socru, care-și vedea spulberate iluziile, prevăzând sumbre perspective pentru averea pe care urma să o moștenească Elena și copiii ei, ce trebuiau educați și înzestrați: trei băieți - Arthur, Anastasie-Miltiade și Alexandru și o fiică - Mathilda.

În numai opt ani „Jorj” își adusese soția la disperare - deși se pare că-i fusese foarte atașată. După ce-și tocuse propria avere, cneazul, mare iubitor al

⁶ *Ibidem*, p. 32.

⁷ A.N.I.C., fond *Cantacuzino*, dosar 1061: Ion V. Cantacuzino, *La généalogie et l'histoire de la famille des Cantacuzènes*, 1926, în manuscris, p. 39, nr. 158.

⁸ ASI, fond *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, B 40/1854, f. 15, apud M-R. Ungureanu, *op.cit.*, p. 33.

meselor verzi, a început să risipească averea Elenei în voiajurile prin Europa, ajungând în scurt timp să-i ipotecheze veniturile zestrei pe cinci ani înainte, după ipotecarea lucrurilor de valoare pe care le posedau, adunând datorii și teancuri de polițe. Sperând la o redresare cu ajutorul tatălui, Elena se reîntoarce la Iași în 1854 și, adresându-se direct domnitorului Gr. Ghica îi cere protecție pentru a împiedica „dărăpănarea” totală a situației sale. Rămas la Viena, cneazul a făcut alte împrumuturi încât, la revenirea soției, a determinat-o să preia asupra ei toate datoriile și apoi, făgăduind să rezolve situația, a plecat spre Iași, unde la puțin timp de la sosire a dispărut. La Viena, Elena era asaltată de creditori și fără mijloace de întreținere pentru ea și copii, fiind amenințată cu închisoarea datornicilor. Într-una din rarele epistole trimise soției, cneazul o anunța că a plecat la Silistra, apoi la Odesa unde a intrat în armată și-i declara cu nonșalanță că va rămâne departe de ea și de copii. Anunțul abandonării familiei îl face în septembrie 1854, printr-o altă persoană, care a înștiințat-o pe Elena că „Jorj” a luat drumul spre Sankt Petersburg⁹ plecând cu ariergarda rusă.

În noiembrie 1854, Elena înfățișează Mitropoliei Moldovei dosarul prin care cere desfacerea căsătoriei, prezentând dovezile risipirii averii sale de către cneaz, refuzul lui de a-și întreține familia și, ca ultimă lovitură, abandonarea ei și a copiilor. În condițiile în care Consulatul rus refuza să dea orice informație asupra averii cneazului, hatmanul Bașotă ia în mână afacerea și în șase luni reușește să achite datoriile care grevau asupra Elenei și să mulțumească creditorii vienezi. Astfel, în ciuda neprezentării soțului la cercetarea Mitropoliei (era, de altfel, angajat cu armata rusă în războiul Crimeii), divorțul este pronunțat la 7 decembrie 1854 și Elena se mută în casa mamei ei de la Iași¹⁰.

Peste doi ani, în 1856, Elena încearcă să se recăsătorească cu contele Hadri de Mefi, dar Dicasteria din Iași poruncește preoților să nu officieze căsătoria, motivând refuzul prin lipsa consimțământului părintesc și confesiunea catolică a pretendentului. Conflictul dintre tată și fiică izbucnește fățiș. În plus, avertizat de intențiile Elenei, cneazul Cantacuzino sosește la Iași și o sechestrează pe Elena sub paza soldaților, pretinzând că el nu a fost de acord cu divorțul. Scandalul s-a întezit când cneazul a declarat că Elena a fost constrânsă de tatăl ei să divorțeze, dar nu s-a prezentat la Dicasterie spre a-și susține afirmațiile.

În aceste condiții Elena s-a întors la soț care, întrevăzând o nouă sursă de venituri, a început o subtilă operațiune de captare a bunăvoinței soacrei lui, Ruxandra Balș. În 1867, hătmăneasa a murit, având proasta inspirație de a încredința administrarea moșiilor Albești și Holboca testate fiilor Elenei, risipitorului ei soț, dându-i prin testament libertatea de a dispune de venituri cum dorea. Așa cum era de așteptat, cneazul nu a așteptat majoratul copiilor, ci a început să risipească și

⁹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁰ M. D. Sturdza, *op.cit.*, p. 393.

moștenirea lor, părăsindu-și definitiv soția, fără a se interesa de întreținerea ei și a copiilor lor.

După zece ani, când Elena a cerut o copie după certificatul de divorț, Dicasteria a primit de la Consulatul rus o înștiințare, potrivit căreia Elena declarase în prezența unor martori, că se împăca cu cneazul și că reintrase sub protecția lui¹¹. Ca urmare, relațiile dintre Anastasie Bașotă și fiica sa se rup definitiv.

Amărât de necazurile fiicei și de comportarea ginerelui, hatmanul Bașotă s-a îmbolnăvit grav. Bolile care-l măcinau din tinerețe s-au accentuat și pe lângă tuberculoza care-l rodea de mai multă vreme, reumatismul și hidropizia l-au doborât. Trăind izolat la Pomârla, intrase sub influența unei slujnice care i-a devenit amantă și care reușise să creeze în jurul lui un zid de izolare, menit să-l păstreze sub dependența ei completă. Cura de ape făcută în Franța în 1854 îi ameliorase starea, temporar, dar scandalul creat în jurul Elenei îl doborâse, rănindu-i nu numai simțămintele părintești, ci și în orgoliul. În timpul domniei lui Grigore Ghica fusese numit ministru al Lucrărilor Publice și i se acordase titlul de mare logofăt, fiind și decorat cu Ordinele rusești Sfânta Ana, Sfântul Stanislas și cu un ordin turcesc (probabil Nisan cu diamante¹²). Vanitatea lui era satisfăcută, dar situația în care îl pusese fiica sa îl făcuse să se izoleze complet.

Sub influența amantei sale, Catinca Vasiliu, logofătul hotărăște să-și dezmoștenească fiica și nepoții, nesuportând gândul că după moartea sa fiica și mai ales ginerele îi vor risipi moștenirea. Moștenirea devenise de-a dreptul fabuloasă, în 1865, ca urmare a acordării de către stat a unei sume de două milioane de lei aur, drept despăgubire pentru țigani dezrobiți și pământul expropriat după reforma lui Cuza. Convoiul cu sacii plini cu aur, apărat de jandarmi înarmați a luat drumul Pomârlei spre jubilara amantei, care s-a grăbit să dosească comoara într-un loc știut numai de ea și de tot mai bolnavul logofăt.

Cum starea sănătății se agravase, la insistențele prietenului său, Manolache Costache Epureanu, Anastasie Bașotă și-a alcătuit testamentul, hotărând să nu lase întreaga avere Elenei, ci numai jumătate, restul fiind dedicat înființării „Academiei Anastasie Bașotă”, institut care trebuia să funcționeze în conacul de la Pomârla, acordând burse copiilor săraci născuți pe moșiile lui, până la studii de perfecționare în străinătate. Evident, Catinca Vasiliu nu fusese uitată. Deși proiectul institutului fusese alcătuit în amănunt, hotărând modul de organizare și funcționare al școlii, episcopii etc., logofătul nu a semnat testamentul.

La aflarea veștii, Elena s-a hotărât să apeleze la justiție declarându-și tatăl iresponsabil și sub influența nefastă a amantei. Când Catinca Vasiliu i-a adus la cunoștință intențiile fiicei, logofătul Bașotă a avut un atac de apoplexie. După ce

¹¹ M-R. Ungureanu, *op.cit.*, p. 38.

¹² După moartea logofătului, Elena a găsit în casa de la Pomârla crucea Ordinului Sf. Stanislas și „o decorație turcească împodobită cu șapte pietre mari de briliant bătute în jur cu peruzele”, apud M. D. Sturdza, *op.cit.*, p. 398.

și-a revenit, Epureanu l-a convins să schimbe testamentul în favoarea Elenei. Ea urma să se bucure de moștenire până la majoratul fiului cel mare, Arthur - care trebuia să ia și numele de Bașotă - urmând apoi să le asigure pensii substanțiale mamei și celorlalți frați și să susțină institutul proiectat de bunicul lui. Nici acest testament nu a fost însă semnat de logofăt, el cerând ca fiica să se mute la Pomârla să-l îngrijească. Elena a fost de acord, cu condiția ca amanta să părăsească moșia, ceea ce, evident, nu s-a întâmplat. Pentru a nu pierde avantajele obținute prin testament (fosta casă a generalului Iorgu Ghica și creanțe valorând 8.000 de galbeni¹³), Catinca Vasiliu a pretextat un consult și a plecat cu logofătul în străinătate, având-o pe urmele sale pe Elena Cantacuzino. În ciuda tuturor insistențelor ea nu a reușit să treacă de „cerberul” care-l păzea cu strășnicie pe aproape muribundul logofăt, de orice întâlnire dezavantajoasă ei.

După întoarcerea în Moldova, logofătul a fost efectiv sechestrat, la el nemaiputând intra nici prietenii apropiați. Cum se aflase de donațiile făcute amantei, Epureanu împreună cu Elena au sosit pe neașteptate la Pomârla dar Catinca s-a închis în camera logofătului refuzând să deschidă. În urma unei certe violente, Epureanu și-a dat seama că testamentul în favoarea Elenei fusese sustras de amantă. Elena, deși a fost văzută de tatăl ei, nu a fost primită lângă patul lui de suferință.

Epureanu a înaintat o plângere Prefecturii arătând situația și cerând să se facă un inventar al bunurilor de la Pomârla, avertizând că în conac sunt ascunse sume importante care se aflau la cheremul unor persoane necinstite. Ministrul de Justiție a ordonat o anchetă dar, când autoritățile s-au prezentat, n-au primit decât cel de-al doilea testament, pe care logofătul îl semnase cu ultimele puteri, la îndemnul amantei. Speriată de amploarea scandalului, Catinca, pentru a nu fi acuzată de moartea stăpânului, l-a transportat la Iași pe muribund, în convoiul trăsurilor aflându-se și sacii cu cele două milioane. Dar la casa logofătului din Iași aceștia n-au mai ajuns... Când la 31 decembrie 1869 nefericitul logofăt Bașotă și-a dat obștescul sfârșit, în casa din Iași și în cea de la moșie nu s-au mai găsit decât sume neimportante în raport cu averea știută a celui mort.

A urmat apoi un lung proces care a durat și după moartea Elenei, care se împotriva creării institutului proiectat de tatăl ei și pretindea toată moștenirea. În 1878 institutul a început să funcționeze, susținut de veniturile produse de cele 3.385 ha de pământ și 3.784 ha de pădure. Din cauza nesfârșitului proces care trebuia susținut cu cheltuieli importante, urmașii Elenei Bașotă-Cantacuzino au murit anonimi și săraci. Singura care a profitat a fost Catinca Vasiliu care beneficia de legate substanțiale și de aurul sustras, cumpărându-și ulterior alte două moșii. Institutul „Anastasia Bașotă” de la Pomârla a fost însă o adevărată providență pentru un mare număr de copii săraci care și-au schimbat destinul. Învățând în această școală au devenit specialiști bine pregătiți, au beneficiat de burse în străinătate, mulți dintre ei distingându-se strălucit în domeniul lor de activitate.

¹³ *Ibidem*, p. 396.

Această lungă expunere a necazurilor logofătului Anastasie Bașotă, deși cunoscute din studiile amănunțite ale unor istorici renumiți, are menirea de a ne face să înțelegem documentele prezentate în continuare, legate direct de protagoniștii povestirii și care vin să completeze informațiile pe marginea moștenirii Bașotă. Ele se referă la fiica Elenei și a lui Gheorghe Cantacuzino, Mathilde. Datele despre ea sunt puține. Se știe că suferea de o boală nervoasă și că s-a căsătorit cu mai vârstnicul și prezentabilul colonel Ceaur-Aslan, bănuț a fi un vânător de zestre¹⁴, de care s-a despărțit curând. Ce rol i se rezervase ei în complicatele intrigi din jurul testamentelor Bașotă și unde se găsea în ultimul an de viață al încercatului ei bunic, vom afla datorită câtorva scrisori din anul 1869 și începutul anului 1870.

Din această corespondență (în limba franceză) aflăm că tânăra Mathilde Cantacuzino, în vârstă de 19 ani în 1869, era internă în pensionul domnișoarelor Anna și Camille Edlinger din Dresda. În 29 august/10 septembrie 1869, George Voinescu, probabil avocat din Iași (avea casă și în Botoșani), scria d-rei Camille Edlinger informând-o că aflase de la tutorele averii bunicii Mathildei (care din anul 1867, la moartea bunicii Balș, era chiar tatăl ei), despre convocarea unui consiliu de familie care să aprobe un împrumut de 1.000 de ducați pentru a plăti pensiunea fetei și adaugă: „Am aflat prin fiica mea [internă și ea la același pension] și prin tutore că aveți intenția s-o trimiteți pe Mathilde la bunicul ei; nu știu dacă o s-o primească, mă tem să nu fiți prea grăbită [...] fiți sigură că nu vă puteți pierde banii, cel mai târziu spre sfârșitul lunii octombrie veți fi plătită”¹⁵. În 4 septembrie Voinescu expedie o telegramă sfătuind-o pe d-ra Edlinger să n-o trimită pe Mathilde, în acel moment fiind imposibil, din cauza bolii bunicului Bașotă¹⁶.

Mai multe informații aflăm din scrisoarea din 16/28 septembrie 1869: „Acum 6 zile am fost la d-l Bașotă, cu care am avut o lungă discuție în legătură cu d-ra Mathilde [...] L-am găsit pe d-l Bașotă bolnav, în pat, dar i-am vorbit și l-am rugat îndelung în problema care mă adusese la el; rezultatul discuției noastre este că o va ocroti pe d-ra Mathilde, dar nu înainte de a primi declarațiile ale căror copii vi le trimit alăturat. Dorința d-lui Bașotă este ca aceste declarații să fie făcute din partea d-rei Mathilde, a dv. și din partea d-lui Rudolf Cantacuzino, ca rudă a ei; **pretenția d-lui Bașotă este ca să nu figureze nimic în aceste declarații despre înrudirea cu Mathilde, pentru că nu vrea nici măcar să audă pronunțându-se numele Cantacuzino, de aceea, declarațiile [...] din partea d-rei Mathilde să pară ca venind din partea unei persoane cu totul străine; să nu se schimbe nimic în acest sens, căci altfel tot ce am făcut va fi nul. D-l Bașotă mi-a mărturisit anumite lucruri, petrecute în diferite ocazii, care-i dau dreptate și motivează pretențiile lui [...].** Aceste declarații constituie singurul mijloc pentru ca dv. să fiți plătită imediat, ca d-ra Mathilde să fie luată de bunicul ei, d-l Bașotă

¹⁴ *Ibidem*, p. 395.

¹⁵ B.N.R., *Kogălniceanu*, d. 899, f. 615.

¹⁶ *Ibidem*, f. 617.

și ca viitorul ei să fie asigurat. Nu m-am așteptat la un rezultat atât de bun, după informațiile pe care le luasem de la mai multe persoane și după plângerile d-lui Bașotă contra familiei sale. Vă înștiințasem [...] că un consiliu de familie va fi convocat pentru a autoriza un împrumut pentru plata pensionului d-rei Mathilde, dar după câte mi-a spus d-l Bașotă nu este nici o speranță de reușită dinspre această parte. D-l Bașotă este decis să nu facă nici cel mai mic demers pentru Mathilde înainte de a primi declarațiile alăturate, confirmate [autentificate] de autoritățile de la dv. [...], de asta v-am telegrafiat să n-o trimiteți încă pe Mathilde la bunicul ei, căci nu va fi primită și ați anula tot ce s-a făcut deja iar situația este atât de delicată încât, dacă d-ra ar merge în altă casă decât cea a bunicului ei, indiferent care ar fi ea, poate deveni cea mai nenorocită ființă. [...] D-ră, de dv. depinde acum, nu numai să va luați banii care vă sunt datorăți [...] dar dacă va fi luată sub protecția bunicului ei, îi deschideți un viitor strălucit [...] părerea mea este s-o țineți pe d-ra Mathilde până la ieșirea din această afacere [...]”¹⁷. (s.n.)

Alte două scrisori expediate la aceeași dată sunt adresate cneazului Rudolf Cantacuzino¹⁸ și Mathildei. Din scrisoarea adresată cneazului deducem că el a fost acela care-l rugase pe G. Voinescu să facă demersurile în favoarea Mathildei: „[...] Domnule, ca om de cuvânt eu mi-am făcut datoria, nu fără destule greutate, acum e rândul dv. să faceți ceea ce vi se cere, pentru a deschide un viitor nepoatei dv, Mathilde”¹⁹.

În scrisoarea adresată Mathildei, după ce-i explică modul în care trebuie completată declarația cerută de bunicul ei o asigură că la zece zile după primirea hârtiilor „[...] puteți fi în țara dv. fericită, sub protecția d-lui Bașotă. Datoria dv. va fi, după asta, de a respecta și de a vă supune dorințelor acestei persoane, atât de dragă dv., nu mă îndoiesc. [...] Dacă nu profitați de ocazia prezentă, comiteți o mare greșală, care va fi ireparabilă pentru totdeauna [...] nimic nu poate fi mai avantajos pentru viitorul dumneavoastră, pentru că nimeni nu vă poate oferi un viitor strălucit și fericit, ci numai protecția d-lui Bașotă și faptul că vă veți afla în casa sa. Cât despre lista pe care mi-ați dat-o privind veniturile averii, în realitate este o mare diferență. **Veniturile mamei dv. Elena Cantacuzino sunt arvunite pentru mai mulți ani, adică n-are un ban; cele [provenind din moștenirea de la**

¹⁷ *Ibidem*, ff. 618-618.

¹⁸ Cf. genealogiei lui Ion V. Cantacuzino (vezi n. 7), Rudolf Cantacuzino (p. 38, nr. 142) era fiul lui Nicolae (p. 36, nr. 120) - care emigrase în Rusia și fusese hatman al cazacilor de la Bug, apoi hatman general - din el se trage ramura Cantacuzinilor Mărgineni din Rusia. Mama lui era Elenei Ghenadi. Rudolf era general-maior în armata rusă; în 1865 lui și fraților lui li se recunoscuse titlul de cneaz prin ukaz imperial; este autorul celei de a doua genealogii a Cantacuzinilor; era căsătorit cu Maria Frolof-Bogarev, a cărei mamă era fiica contelui Speranski, astfel că fiul lui Rudolf, Mihail (p. 40, nr. 170) a primit numele de Cantacuzino-Speranski. Rudolf a murit la Dresda, unde locuia mai multe luni pe an, în 1880. Deși în scrisorile lui se recomandă ca văr primar al tatălui Mathildei el era doar văr îndepărtat însă nu cunoaștem în ce împrejurări se implicase în rezolvarea situației nepoatei.

¹⁹ B.N.R., *Kogălniceanu*, d. 899, f. 620.

Ruxandra Bals] ale bunicii dv. se ridică la 1.300 de ducați pe an, din care 900 se plătesc pentru dobânzile unei datorii de 4.000 de ducați, pe care le are această avere, impozitele către guvern, salariul tutorelui, rămân deci 400 de ducați care se împart în patru părți, din care una vă aparține. Iată starea actuală a acestei averi, dacă doriți să știți”²⁰. (s.n.) Atât se alesese din moștenirea fostei soții a logofătului Bașotă, care avusese nechibzuința de a-l lăsa pe ginerele ei administrator al averii testate nepoților. Ba, pentru asta, primea și „salariu de tutore!”.

În scrisoarea Mathildei adresată bunicului ei, fata expune situația incredibilă în care se găsea, nefăcând nici o aluzie la gradul lor de rudenie, așa cum ceruse logofătul, din motive doar de el știute. Poate se temea ca scrisoarea să nu reprezinte un document care să-i dea fetei dreptul la moștenire, când el intenționa s-o dezmoștenească și pe fiica lui și pe copiii ei? Se temea oare să nu bârfească lumea că nu și-a ajutat nepoata aflată într-o situație disperată, pentru care n-avea nici o vină? Sau, într-adevăr, nu suferea să i se amintească, în nici un fel, de nedemnul ginere și neascultătoarea fiică? Iată ce scria Mathilda în aceeași zi de 16 septembrie 1869:

„Domnule, Prin mai multe persoane de încredere am avut prilejul să aflu că, nu numai că aparțineți uneia din cele mai de frunte familii ale Moldovei, dar și că sunteți una din cele mai distinse și caritabile persoane din țara dimneavoastră căci, în orice împrejurare, mi s-a spus, veniți în ajutorul nenorociților și celor fără noroc, fără apărare, dintre care fac și eu parte.

De nouă ani mă găsesc în străinătate, la Dresda, în pension, unde am fost adusă, sau mai bine zis, **abandonată**, de mama mea, Elena Cantacuzino. Mai întâi m-a așezat în pensionul D-nei Joung, de unde am fost retrasă de unchiul meu, generalul-maior Rudolf Cantacuzino și plasată de el în pensionul D-rei Elise Hebenstreit, care a fost cedat acum câțiva ani, cu toate ale lui, D-relor Camille și Anne Edlinger, care azi sunt proprietarele acestui pension. Din această epocă n-am mai avut plăcerea, precum colegele mele, de a corespunda nici cu mama mea, cu excepția a 3-4 scrisori pe care le-am primit, nici măcar cu alte persoane din familia mea. Numai bunica mea și-a făcut griji pentru mine și mi-a scris din vreme în vreme, până la moartea ei; am aflat chiar că mama mea a făcut o călătorie în străinătate, acum doi ani, dar eu n-am avut plăcerea de a o vedea.

Expunându-vă aceste fapte nu vreau să mă plâng de mama mea, nici de altcineva, mai degrabă învinuiesc destinul meu și mă gândesc că trebuie să existe o înlănțuire de împrejurări grave, care-mi sunt necunoscute, ce motivează, poate, uitarea și abandonul în care mă aflu. Mai mult, **datorez câteva sute de taleri D-rei Joung, pentru pensiunea mea, mai mult de 1.000 tl. D-rei Hebenstreit, cât despre D-rele Edlinger, ele n-au primit o para de trei ani și jumătate, de când**

²⁰ *Ibidem*, f. 622.

mă aflu la ele; pensiunea mea se ridică la mai mult de 2.000 tl., în fine, suma datorată în total se ridică la 4.000 tl. În afară de aceasta nu mă pot plânge că n-am găsit, la D-rele Edlinger, grija și sufletul unor adevărate mame. Dacă aș fi fost îndepărtată și de la afecțiunea și simpatia lor, disperarea mea ar fi ajuns la cel mai înalt grad.

Domnule, am atins vârsta de 19 ani trecuți, dorința de a-mi revedea patria și de a-mi cunoaște familia îmi provoacă cea mai adâncă tristețe, aș putea zice chiar disperare, dacă nu mi-ar rămâne încă o licărire de speranță, pentru a-mi întări curajul: este providența și apoi protecția voastră pe care o împlor și o cer.

Acum, Domnule, că v-am făcut cunoscută existența mea și situația în care mă aflu, vă rog în genunchi și cu lacrimi în ochi, să-mi întindeți brațele voastre protectoare și să susțineți o fata născută din părinți români, compatrioții Dumneavoastră. Trimiteți o persoană de încredere să mă ia de aici și să plătească toate datoriile pentru pensiunea mea, D-rei Joung, D-rei Hebenstreit și D-relor Edlinger, primiți-mă în casa Dv. din Moldova, apărați-mă, ocupați-vă de viitorul meu și eu, în schimb, vă voi fi supusă și ascultătoare, la toate poruncile voastre, veți avea asupra mea toată autoritatea unui părinte și mă voi chema fiica Dv., dacă-mi veți da voie; nu cred că ați refuza să faceți această operă de caritate în favoarea unei biete fete de naționalitatea Dv. Binevoiiți, vă rog, să-mi faceți cunoscută hotărârea pe care o veți lua pentru mine, favorabilă, sunt sigură. Vă rog, cu umilință, Domnule, considerându-vă deja protectorul meu, să-mi permiteți să vă ofer respectul și afecțiunea unui biet copil care, nu are pentru a se prezenta în fața Dv. decât nenorocul lui și pentru a vă mulțumi, decât devotamentul, care va fi acela al unei adevărate și bune fiice. [...]”²¹. (s.n.)

Mai jos, generalul Rudolf Cantacuzino și domnișoarele Edlinger confirmau cele scrise de Mathilde. În plus, directoarele pensionului adaugă că Mathilde începuse să „sufere moral” și n-o mai puteu ține în pension, din cauza dorinței de a se întoarce în țara ei. Toți insistau să fie luată în casa logofătului. În 4 octombrie, cneazul Rudolf trimetea cele trei scrisori, din Odesa, mulțumindu-i lui George Voinescu pentru demersurile loiale și dezinteresate în favoarea Mathildei²².

În 8 octombrie 1869, domnișoarele Edlinger, confirmându-i trimiterea documentelor cerute de logofătul Bașotă, își arată îngrijorarea privind o acțiune neprevăzută a Elenei Cantacuzino. Auzind probabil de demersurile făcute de G. Voinescu, pentru a nu mai crește lista reproșurilor tatălui ei, Elena se hotărâse să plece, în sfârșit, la Dresda, pentru a-și lua fiica - așa cum erau anunțate cele două domnișoare, de avocatul lor din Iași. Pentru a nu periclita acțiunea lui Voinescu pe lângă logofăt, ele acționează hotărât: „[...] Pentru a evita ca ea să-și întâlnească fiica, de care nu i-a păsat timp de 8 ani, am trimis-o pe Mathilde la țară, pentru un timp, cu o persoană de încredere. De aici trebuie să plece când o va căuta bunicul

²¹ *Ibidem*, f. 624-625.

²² *Ibidem*, f. 636-636.

ei.[...] sperăm ca intrigile mamei ei, care trebuie să fi aflat de demersurile dv. și de succesul pe lângă d-l Bașota, să fie înlăturate. Pentru a ne asigura dacă ea are drepturi asupra fetei, după tot ce s-a petrecut în trecut, am așteptat vizita prefectului de poliție. Acest domn a fost la noi și ne-a asigurat că, această doamnă, care este cunoscută de poliția din Dresda, **nu are nici o putere** asupra fiicei ei. Așa încât suntem decise să-i refuzăm și banii pe care ni i-ar aduce, și fiica. Numai în speranța că proiectele dv. pe lângă bunic se vor realiza în curând”²³. (s.a.) Lăudabilă acțiune, în favoarea Mathildei, dacă renunțau să fie plătite, după atâta așteptare, numai pentru a-i asigura tinerei un viitor în casa bunicului ei. Curioasă este precizarea că mama ei era cunoscută poliției din Dresda. Probabil era vorba de datorii mai vechi neonorate și reclamate la poliție de păgubiți...

Nu este de mirare că tânăra suferea moral. Nu se mai cunosc, la noi, alte cazuri de abandon al unui copil într-un pension în străinătate. Mathilde era de fapt captivă din cauza indiferenței mamei ei, fiind obligată să se mute din pension în pension, precedată, desigur, de faima de a fi „rău platnică” și ne putem imagina la ce umilințe și presiuni psihice fusese supusă în adolescență, indiferent de bunăvoința și amabilitatea naturală sau forțată a educatoarelor și a colegelor. Vârsta la care ea implora mila bunicului, era considerată, în epocă vârstă de „fată bătrână” și sensibilitatea ei era probabil rănită știindu-și colegele, chiar mai tinere, căsătorite, cu copii și o situație stabilă, susținute de atenția familiilor lor.

Din păcate, soarta îi era potrivnică. Era tocmai perioada în care, în Moldova, se „juca” ultimul act al vieții logofătului Bașotă, când acesta, în loc să-ți aștepte senin și împăcat sfârșitul, era tras din două părți, mutat, trambalat pe drumuri și forțat să-și redacteze testamentul sub presiune.

În 7 noiembrie, domnișoarele Edlinger îi scriau lui George Voinescu, îngrijorate și agasate de întârzierea rezolvării situației „[...] care ne torturează deja de ani întregi [...] În plus, **frământarea continuă căreia îi este pradă această tânără i-a slăbit și mai mult sănătatea, încât atacurile nervoase au devenit mai frecvente decât înainte** [...]”²⁴ (s.n.). Ele îl implorau pe Voinescu să le răspundă printr-o telegramă și să facă tot ce se putea pentru întoarcerea fetei în Moldova.

Răspunsul vine în 10 noiembrie, când George Voinescu o anunța pe una din d-rele Edlinger de primirea scrisorilor autentificate, dar le avertizează că situația s-a schimbat fundamental, din cauza agravării bolii logofătului. Doctorul lui îl anunțase că fusese chemat pentru o consultație largită a lui Anastasie Bașotă, a cărui boală ajunsese într-o stare critică, medicii pronosticând că putea muri de pe o zi, pe alta. Chiar dacă i-ar fi dat hârtiile, Voinescu se îndoia că logofătul ar mai fi fost capabil să se ocupe de rezolvarea situației nepoatei. Pe de altă parte, în cazul morții lui, ele ar fi ajuns în mâna Elenei Cantacuzino care, scrie Voinescu, „[...] **nu este rezonabilă** și, în loc să-i fac bine acestei biete copile, i-aș putea face rău,

²³ *Ibidem*, f. 628-629.

²⁴ *Ibidem*, f. 632-633.

întrucât zisele declarații nu sunt în favoarea mamei sale [...] trebuie să vă mai spun, domnișoară, că **d-l Bașotă, care nici nu putea să audă pronunțându-se numele fiicei sale, mama Mathildei, de când este bolnav a trimis s-o caute, a iertat-o și-i lasă prin testament jumătate din averea lui, mai mult de trei sute de mii de ducați; acum ea se află lângă tatăl ei,** asta m-ar împiedica să vorbesc cu el în această problemă și să-i înmânez hârtiile. [...] **Cum afacerile acestei familii sunt acum foarte complicate, pentru moment nu puteți decât să aveți de-a face cu mama Mathildei, dacă nu azi, sigur mâine, așa încât, pentru interesul dv. scrieți-i des și foarte deslușit: „D-nă, veniți să vă luați fiica și să ne plătiți, pentru că este prea mare și prea suferindă ca s-o mai putem ține în pensionul nostru”;** și dacă vreți, puteți să-mi trimiteți mie scrisorile, ca să i le dau eu și să o pot executa pentru a plăti tot ce vă datorează, până la ultimul bănuț; **nu dați fata, pentru că, în ciuda averii colosale pe care o să o moștenească de la tatăl ei, în doi-trei ani n-o să mai aibe nici un ban, ca și acum, din cauza unei persoane foarte periculoase de care s-a apropiat, căreia i-a încredințat toate interesele ei; îi voi scrie și d-lui Rudolf Cantacuzino despre asta [...]**²⁵ (s.n.). Promisiune pe care George Voinescu a îndeplinit-o, rugându-l pe cneaz să-i scrie și el Elenei, obligându-se să-i transmită personal scrisorile²⁶.

Răspunzându-i în 2 decembrie 1869, domnișoarele Edlinger îi mulțumesc pentru eforturile făcute, anunțându-l că „[...] Biata copilă este la fel, foarte slăbită, în ciuda eforturilor noastre continui, a medicamentelor pe care le ia și a aerului de țară de care s-a bucurat cât de mult s-a putut [...]²⁷, aluzie transparentă la noile cheltuieli făcute pentru Mathilda. Îl mai înștiințau pe Voinescu despre faptul că l-au rugat pe avocatul lor din Iași, Titu Maiorescu, să nu întreprindă nimic în „afacerea Cantacuzino”, fiind convinse că singurul care putea lua decizia potrivită era numai el. Îi trimeteau și o scrisoare pentru mama Mathildei, așa cum le sugerase.

La rândul lui, Rudolf Cantacuzino îi scria Elenei, tot prin intermediul lui Voinescu (pentru a fi sigur de remiterea scrisorii), la 29 noiembrie 1869, cerându-i să-și retragă fiica din pension și să-și plătească datoriile față de d-rele Edlinger. Îi atrăgea atenția că Mathilde încă se mai afla în pension, la vârsta ei și cu o sănătate ruinată, în ciuda îngrijirilor atente. Cu eleganță, dar cu fermitate, flatând-o în același timp, cneazul o somează să se ocupe ca o mamă de soarta și de viitorul fiicei ei de la care nu va avea decât supunere și recunoștință²⁸.

Lucrurile s-au precipitat însă și Voinescu primește de la cele două surori o telegramă anunțându-l că au fost înștiințate de nepotul lui Bașotă (probabil Arthur, fratele mai mare al Mathildei), despre moartea logofătului. Ele își dau asentimentul

²⁵ *Ibidem*, f. 630-631.

²⁶ *Ibidem*, f. 638-639.

²⁷ *Ibidem*, f. 640-641.

²⁸ *Ibidem*, f. 653.

pentru ca el să acționeze și, dacă nu-i era posibil, îl rugau să lase problema în mâinile lui T. Maiorescu²⁹.

Ciorna unei telegrame a lui Voinescu promitea domnișoarelor Edlinger informații detaliate și le îndemna să nu acționeze în nici un fel până la primirea scrisorii lui³⁰.

În scrisoarea lui din 14 ianuarie 1870, George Voinescu arăta că se dusese să-l vadă pe muribundul logofăt, la Pomârla: „[...] L-am găsit foarte bolnav dar i-am vorbit de Mathilde, mi-a răspuns cu atâta entuziasm încât m-am temut să nu moară vorbindu-mi, îmi era milă de el și regretam că i-am vorbit atunci despre acest subiect; în fine, mi-a spus: «D-le, situația în care mă găsesc nu îmi permite să mă ocup de acest interes, nici măcar să vă primesc declarațiile pe care mi le aduceți și asta, mai degrabă, mă omoară mai mult decât boala.» Acum totul s-a sfârșit pentru că l-au adus la Iași unde, după 8 zile a murit și l-au readus la țară, unde a dorit să fie înmormântat. Scrisoarea pe care mi-ați trimis-o ca s-o dau mamei d-rei Mathilde este încă la mine, n-am reușit, deși am urmărit-o prin mai multe orașe, pe când revenea de la tatăl ei; și la Iași am căutat-o, fără a putea vreodată să o găsesc; pentru moment este plecată la moșia tatălui ei, unde asistă la inventarul averii acestuia și va fi absentă cel puțin douăzeci de zile [...] Această femeie, a moștenit de la tatăl ei o mare avere, așa că acum trebuie să-și ia fiica de la dv. neapărat, plătindu-vă [...] când se va întoarce la Iași trebuie s-o văd, neapărat, să-i dau scrisoarea dv., la care-i voi cere un răspuns categoric, apoi vă voi scrie și vă veți hotărî asupra căii pe care va trebui s-o urmați pentru a ajunge la rezultatul dorit»³¹.

În 7 februarie 1870, într-o mișcătoare scrisoare, Mathilde îi mulțumea lui George Voinescu pentru eforturile făcute pentru ea. Îl anunța că îi scrisese personal mamei ei cerându-i să vină să o ia de la Dresda. „[...] Am aflat cu mare tristețe despre moartea bunicului meu; totuși, în ciuda tuturor rugămintilor dv. nu mi-a lăsat nimic. Ei bine, o să am din nou răbdare și voi aștepta deznodământul. Bunele d-re Edlinger au mai mult de suferit decât mine și sunt încă răbdătoare, așa că voi urma exemplul lor și voi aștepta răbdătoare și eu [...] ele fac tot posibilul să fiu fericită dar degeaba, totul a rămas ca înainte [...] Am fost foarte bolnavă înainte, dar acum, cu ajutorul Domnului, mă simt de minune»³².

La rândul său, cneazul Cantacuzino, aflat din nou la Dresda în februarie 1870, își exprima și el speranța ca, în urma primirii moștenirii, Elena își va onora datoriile față de pension și o va lua, în sfârșit, pe fiica sa acasă, în Moldova. În caz contrar, nu vedea altă soluție decât să se adreseze Principelui Carol, căruia să-i expună întreaga situație³³, solicitându-i protecția pentru nepoata sa. Încheia

²⁹ *Ibidem*, f. 642.

³⁰ *Ibidem*, f. 642.

³¹ *Ibidem*, f. 643-644.

³² *Ibidem*, f. 645, 645.

³³ *Ibidem*, f. 654-655.

transmițându-i recunoștința și admirația lui, fiicei lui George Voinescu, Aglae, pentru că intervenise cu atâta suflet în favoarea colegei ei de pension.

Mulțumiri primește, la sfârșitul lunii februarie, și de la cele două domnișoare Edlinger, pentru modul cum acționase, dezinteresat și constant, pentru a rezolva situația Mathildei și implicit a lor, comportându-se ca un adevărat părinte. Îl mai anunțau că, în sfârșit, „[...] Prințesa Cantacuzino, tocmai ne-a trimis prin bancherul ei 1.200 de taleri, ceea ce dovedește, cel puțin, dorința de a se debarasa de datoria ei față de noi. Să sperăm că scrisorile noastre și cele ale fiicei ei au mișcat-o și au făcut-o să ia buna hotărâre de a se ocupa de biata copilă și de a o face să se întoarcă în țara ei [...]”³⁴.

Din cele două scrisori de răspuns ale lui George Voinescu, trimise fiecareia din domnișoarele Edlinger, în 3 februarie 1870, aflăm cum reușise să obțină acest rezultat, deși parțial. Mathilde arăta în scrisoarea adresată bunicului ei, că datoria se ridica la 4.000 de taleri, trebuind plătită și pensiune dinainte de mutarea ei la cel două domnișoare. Era însă un bun început. Voinescu își respectase promisiunea de a înmâna personal scrisoarea Elenei Cantacuzino: „[...] Am vorbit cu ea mai multe ore, pentru d-ra Mathilde, am speriat-o tare și, în fine, mi-a promis să vă trimită o parte din banii pe care vi-i datorează și restul, cât de curând; m-a rugat să vă scriu și să vă spun că în primăvară o s-o ia pe fiica sa, deoarece acum nu-și poate părăsi interesele, ca să vină s-o ia, nici măcar nu are unde s-o adăpostească, având în vedere că nu are decât două camere la dispoziție, în casa tatălui ei, din cauză că sunt puse sigilii pe toate celelalte camere ale casei. Dar această nebună m-a pus rău cu avocatul ei, dar asta nu mă deranjează de fel”³⁵. La sfârșit își cere scuze că nu trimisese nici el banii datorăți pentru fiica sa Aglae, dar le promite că-i va trimite imediat și cu dobândă pentru întârziere. După cum ne amintim, chiar Elena, sfătuită de Em. Costache-Epureanu, ceruse sigilarea celor două locuințe, pentru a se face un inventar al bunurilor aflate în cele două reședințe ale tatălui ei.

Aceste scrisori ne revelează o altă trăsătură de caracter a Elenei Cantacuzino, dezinteresul total față de copiii ei. Situația Mathildei era disperată, justificând, în ultimă instanță, boala psihică de care a suferit. Probabil că dacă nu ar fi fost total ruinată - G. Voinescu sublinia în scrisorile lui că n-avea un ban - ar fi adus-o pe fiica ei acasă, măcar din jenă, dacă nu din dragoste părintească. Supărarea logofătului față de comportarea fiicei lui era justificată, Elena dovedindu-se incapabilă să-și asume responsabilitatea unei familii, să reziste la „fanteziile” risipitoare ale soțului, sau să-și gestioneze puținul care-i rămăsese după ce a fost părăsită de cneazul Gh. Cantacuzino. În ciuda bolii grave cu care se lupta, i-a mai aruncat tatălui ei în brațe încă o situație neplăcută, provocată de datoriile ei neonorate și de neglijarea nepoatei, aducându-i o suferință mai mult, deși era pe patul de moarte. În plus, după cum reiese din scrisorile lui George Voinescu, în

³⁴ *Ibidem*, f. 647, 647v.

³⁵ *Ibidem*, f. 649.

acea perioadă când fiica sa bolnavă o implora s-o aducă acasă, Elena avea din nou lângă ea „o persoană foarte periculoasă”, căreia îi încredințase interesele ei, ceea ce îl face s-o considere de-a dreptul nebună.

După întoarcerea în țară Mathilda s-a căsătorit foarte repede, cu tomnatecul colonel Constantin Ceaur-Aslan, nu știm dacă nu cumva, împinsă de mama sa, pentru a scăpa de o „povară”. În vara anului 1877, presată de lipsuri și - se pare - părăsită de soțul Mathilda a scos la mezat mobilele, tablourile de familie, oglinzile, candelabrele și tot mobilierul ce se mai afla în casa logofătului din Iași, care s-au vândut în curte, în bățile tobei, spre stupefacția protipendadei. Mathilda motiva această acțiune prin lipsa mijloacelor de a se întreține, arătând că fratele ei (care administra moștenirea bunicii, probabil) nu-i dăduse nimic din drepturile care i se cuveneau, iar mama ei bănuim că nu se sinchisea, altfel n-ar fi fost obligată să locuiască prin case străine, unde nu reușise nici să plătească chiria. Ea cerea înaltei Curți să se continue licitația averii mobile a bunicului: „[...] vă rog să ordonați a se sechestra și altă avere pe moșiile maicii mele, până la acoperirea întregii sume ce am a lua prin decizia înaltei Curți”³⁶, moștenire legală ce-i revenea din testamentul bunicului ei. Cum știm că ceea ce rămăsese după „curățenia” făcută de Catinca Vasiliu, era departe de așteptările moștenitorilor, nu este de mirare că nepoții bogatului logofăt Anastasie Bașotă au murit săraci.

Scrisorile prezentate mai sus completează informațiile privind împrejurările în care s-a alcătuit faimosul testament Bașotă, care a ținut ani de zile cronica judiciară și mondenă a Moldovei dar care a adus și lumina unei școli pentru copiii săraci, ajutându-i să-și schimbe destinul.

³⁶ M. D. Sturdza, *op.cit.*, p. 399.